

Canllaw i Wasanaethau Gofal Llygaid y GIG yng Nghymru

Briffio – Gwanwyn / Haf 2026

Trosolwg

Mae practisau optometreg (optegwyr/optometryddion) yn un o'r pedwar contractwr gofal sylfaenol y GIG yng Nghymru, ochr yn ochr â meddygon teulu, deintyddion a fferyllfeydd cymunedol. Mae nhw'n chwarae rhan hanfodol wrth atal dallineb y gellir ei osgoi trwy ganfod yn gynnar, triniaeth, cyngor ac atgyfeirio lle bo angen. Mae gwasanaethau yn cael eu darparu trwy bractisau cymunedol, gan gynnwys darpariaeth gartref ar gyfer cleifion sy'n gaeth i'r tŷ.

Mae optometryddion yn weithwyr gofal iechyd proffesiynol cofrestredig sydd wedi'u hyfforddi i ganfod clefyd y llygaid ac arwyddion o gyflyrau systemig fel diabetes a phwysedd gwaed uchel. Mae Optegwyr Dosbarthu (DOs) yn weithwyr gofal iechyd proffesiynol cofrestredig sy'n cefnogi gofal cleifion drwy osod a chyflenwi sbectol a lensys, ac - yn dilyn hyfforddiant ychwanegol - gallant gefnogi gwasanaethau estynedig y GIG gan gynnwys gofal llygaid brys a gwasanaethau golwg isel.

Negeseuon allweddol i Lunwyr Polisi

- Mae optometreg gofal sylfaenol yng Nghymru yn **hynod effeithiol ac yn raddadwy**
- Byddai **digideiddio** pellach yn datgloi effeithlonrwydd a chapasiti sylweddol
- Mae **ymgyrchoedd ymwybyddiaeth y cyhoedd** yn hanfodol i wneud y mwyaf o ddefnydd ac atal
- Bydd **buddsoddiad yn y gweithlu a chydaddoldeb cyllido** yn galluogi gwasanaethau i ehangu'n ddiogel

Gwasanaethau Offthalmig Cyffredinol Cymru (WGOS)

WGOS yw'r fframwaith o dan y mae gwasanaethau optometreg y GIG yn cael eu darparu. Yn dilyn diwygio'r contract ym mis Hydref 2023, bellach mae gan Gymru'r model optometreg gofal sylfaenol mwyaf datblygedig yn y DU.

Mae dros **200,000 o apwyntiadau ychwanegol** wedi'u creu yn ystod 2024/25 a 2025/26, gan leddfu'n sylweddol y pwysau ar wasanaethau llygaid ysbytai a gwella mynediad at ofal yn agosach at adref. Mae'r isod yn manylu ar y data cyhoeddedig ar gyfer 2024/25 gyda data 2025/26 i'w gyhoeddi yn ystod y misoedd nesaf:

Llwybr WGOS	Gweithgaredd 2023/24	Gweithgaredd 2024/25	Apwyntiadau ychwanegol yn 2024/25
WGOS 1	841,446	865,704	24,258
WGOS 2	243,445	280,256	36,811
WGOS 3	8,393	8,795	402
WGOS 4	0	2,520	2,520
WGOS 5	0	26,304	26,304
Cyfanswm			90,295

WGOS 1 – Prawf Golwg y GIG

Darperir gan holl bractisau optometreg y GIG. Mae profion golwg yn asesu golwg, yn nodi clefyd y llygaid, ac yn cynnwys cyngor iechyd y cyhoedd (e.e. rhoi'r gorau i ysmygu, risg diabetes).

Materion a gwelliannau allweddol

Maes	Sialens bresennol	Cyfle
Ymwybyddiaeth y cyhoedd	Nid yw llawer o gleifion cymwys yn ymwybodol o'r hawl (e.e. plant, pobl dros 40 o gefndiroedd Du neu Asiaidd)	Ymgyrch iechyd cyhoeddus genedlaethol i gynyddu'r defnydd
Gofal llygaid plant	Dim ond tua thraean o blant sy'n cael mynediad at brofion llygaid rheolaidd	Rhaglen ymwybyddiaeth oedran ysgol wedi'i thargedu
Gweinyddiaeth	Mae taliadau'n dibynnu ar ffurflenni papur sydd wedi dyddio	System hawlio a dal data wedi'i digido, wedi'i diweddaru
Gweithlu	Rhaid i grwpiau cleifion penodol gael sbectol gan weithiwr proffesiynol cymwysedig. Mae nifer isel o DOs yng Nghymru yn golygu y bydd angen i'r cleifion hyn gael eu gweld gan optometrydd.	Datblygu prentisiaethau DO yng Nghymru

WGOS 2 – Gofal Llygaid Brys ac Osgoi Atgyfeirio

Yn darparu gofal llygaid brys ac yn cefnogi gwneud penderfyniadau sy'n atal atgyfeiriadau ysbyty diangen. Mae gwasanaethau yn rhad ac am ddim i bob claf, waeth beth yw cymhwysedd prawf golwg y GIG. Mae holl bractis y GIG, gan gynnwys darparwyr cartref, yn cynnig y gwasanaeth hwn. Mae gorchmynion llofnodi'r GIG a gyflwynwyd ym mis Ebrill 2026 yn galluogi triniaeth amserol o fewn gofal sylfaenol ymhellach.

Materion a gwelliannau allweddol

Maes	Sialens bresennol	Cyfle
Ymwybyddiaeth y cyhoedd	Dim ond 53% o gleifion fyddai'n cysylltu ag optometrydd ar gyfer problemau llygaid brys	Ymgyrch gyhoeddus sy'n hyrwyddo optometreg fel cyswllt cyntaf
Digideiddio	Hawliadau papur a gorchmynion wedi'u llofnodi	Hawliadau digidol a gorchmynion wedi'u llofnodi'n electronig
Gweithlu	Gall Optegwyr Lens Cyswllt â chymwysterau addas (CLOs - DOs sydd â chymwysterau ychwanegol) ddarparu gofal llygaid brys i gleifion addas	Cyflwyno prentisiaethau DO a llwybrau hyfforddi estynedig i ddod yn CLOs
Gorchmynion wedi'u llofnodi	Dim mynediad i'r Gwasanaeth Presgripsiwn Electronig (EPS) a allai effeithio ar gyflymder triniaeth i gleifion sy'n gaeth i'r tŷ	Galluogi EPS ar gyfer archebion wedi'u llofnodi gan optometreg

WGOS 3 – Gwasanaeth Golwg Isel Cymru

Yn cefnogi pobl â nam ar y golwg, hyd yn oed wrth wisgo sbectol. Mae'r gwasanaeth yn darparu asesiad, cyngor, cymhorthion (e.e. chwyddwydrau, goleuadau), ac atgyfeiriadau ar gyfer cymorth ehangach. Mae'n cael ei gyflwyno mewn lleoliadau ymarfer a lleoliadau cartref. Gall optometryddion cymwys addas bellach ardystio nam ar y golwg o fewn gofal sylfaenol, gan leihau oedi sy'n gysylltiedig ag atgyfeiriad ysbyty.

Materion a gwelliannau allweddol

Maes	Sialens bresennol	Cyfle
Ymwybyddiaeth o gleifion	Hyder isel mewn cefnogaeth optometreg ar gyfer golwg isel	Ymgyrch ymwybyddiaeth yn tynnu sylw at y cymorth sydd ar gael
Prosesau	Oedi wrth ddarparu offer a thaliadau	Proses ddigidol symlach
Gweithlu	Nifer cyfyngedig o ddarparwyr hyfforddedig	Ehangu prentisiaethau a llwybrau hyfforddi DO

WGOS 4 – Hidlo a Monitro Glawcoma a Retina Meddygol

Mae optometryddion cymwys arbennig yn mireinio atgyfeiriadau cleifion ag amheuaeth o glawcoma neu gyflyrau retina meddygol i sicrhau mai dim ond y cleifion cywir sy'n cael eu cyfeirio i ofal eilaidd a chefnogi lleihau rhestrau aros.

Mae optometryddion cymwysedig yn arbennig yn monitro cleifion â chyflyrau llygaid hirdymor sefydlog, gan ganiatáu i lawer osgoi apwyntiadau ysbyty arferol, cefnogi capasiti gofal eilaidd, a derbyn gofal yn agosach at adref. Mae'r lefel uchel DPAau a osodwyd yn ystod diwygio contractau optometreg yn cynnwys gostyngiad o 30,000 o atgyfeiriadau i ofal eilaidd a symud 35,000 o apwyntiadau dilynol y flwyddyn o ofal eilaidd i arferion optometreg.

Materion a gwelliannau allweddol

Maes	Sialens bresennol	Cyfle
Cofnodion digidol	Mae cyflwyno OpenEyes EPR wedi oedi wrth weithredu'r holl lwybrau mewn rhai Byrddau Iechyd	Gweithredu cyflym i gefnogi rhyddhau cleifion yn ddiogel i'w monitro
Taliadau	Hawliadau Microsoft – mwy o faich gweinyddol oherwydd ailadrodd y mewnbynnu	System dalu digidol integredig ochr yn ochr ag EPR
Eiddo/ Offer	Mae angen offer ychwanegol (costus) ar wasanaethau ac efallai y bydd angen adleoli ar gyfer hyn. Dim mynediad i grantiau gwella adeiladau	Cydraddoldeb cyllid â meddygon teulu a fferyllfeydd
Gweithlu	Nifer cyfyngedig o ddarparwyr hyfforddedig	Ehangu lleoliadau hyfforddi ymhellach

WGOS 5 – Presgripsiynu Annibynnol

Mae nifer cynyddol o optometryddion yn bresgripsiynwyr annibynnol cymwysedig, gan alluogi triniaeth amserol a lleihau dibyniaeth ar wasanaethau ysbyty a meddygon teulu. Mae presgripsiynwyr cartref yn darparu cymorth hanfodol i gleifion sy'n gaeth i'r tŷ ac sy'n agored i niwed.

Materion a gwelliannau allweddol

Maes	Sialens bresennol	Cyfle
Taliadau	Mae Ffurflen Microsoft â llaw yn honni mwy o faich gweinyddol oherwydd mewnbynnu dwywaith	Prosesau talu digidol awtomataidd ochr yn ochr ag EPR
Presgripsiynau	Dim mynediad i'r Gwasanaeth Presgripsiynau Electronig (EPS) – mae presgripsiynau wedi'u hysgrifennu â llaw	Galluogi EPS ar gyfer rhagnodi optometrydd

Am ragor o wybodaeth:

<https://www.optometrywales.org.uk>

Cyswllt:

Judy Misra, Prif Swyddog Gweithredol, Optometreg Cymru -
Judy.Misra@Optometrywales.com